

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Екатерина Салкова,
определена със Заповед № РЗЗ-3566/11.07.2018 г. на ректора на
Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за член на научното
жури за публична защита на дисертационен труд за придобиване на
образователната и научна степен „доктор“
на**

Мария Вълкова Христозова – редовен докторант в докторска програма „Международно право и международни отношения“, професионално направление 3.6. Право, област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“, на тема:

„ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС: В МЕЖДУНАРОДНИТЕ КОНВЕНЦИИ И В ПРАКТИКАТА НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ СЪДИЛИЩА”

1. Биографични данни за докторанта

Мария Вълкова Христозова е завършила специалност „Право“ в Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ през 2014 г. От 2015 г. работи като адвокат, а от 2016 г. е експерт в комисия по правни въпроси към Висшия адвокатски съвет и асистент в катедра „Международно право, международни отношения и Право на Европейския съюз“ в Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. През 2015 г. е зачислена в редовна докторантура по докторска програма „Международно право и международни отношения“ към катедра „Международно и сравнително право“ в Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Със Заповед № РЗЗ-5647 от 30 ноември 2016 г. на ректора на университета е отчислена с право на защита. С решение на Катедрения съвет от 16 март 2018 г. е открита процедура за предварително обсъждане на дисертационния труд, проведено на 18 април 2018 г. на заседание на катедрата, разширено с определените в заповед на ректора от 12 април 2018 г. външни членове. В периода от зачисляването в докторантура до откриването на процедурата по защита Мария Христозова е взела участие в 15 национални и международни научни и експертни форуми.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в **обем 271 страници**, от които 229 страници изложение на изследваната тема, вкл. съдържание и списък на ползваните съкращения, и 42 страници списък на използваната литература. Съдържа **504 бележки под линия**. Библиографската справка включва **195 източници**, от които 39 на кирилица и 156 на латиница, като освен тях в библиографията са включени 298 решения на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), на Съда на Европейския съюз (СЕО), на други международни съдилища и на български съдилища, нормативни актове и интернет връзки. В съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 2 ППЗРАСРБ, дисертационният труд съдържа: заглавна страница; съдържание; увод; изложение, структурирано в пет глави; заключение и библиография. Приложена е справка за съответствие на дисертационния труд със специфичните изисквания на първичното звено.

Дисертационният труд е посветен на **актуален и значим въпрос**, който въпреки важността си за ефективността на правораздаването и за повишаването на авторитета на съдебната власт с всички произтичащи от това ползи за цялото общество, остава недостатъчно изследван.

В **увода** е обоснована актуалността на темата на дисертацията, очертани са предмета, научните задачи и методите на изследването, посочени са научните приноси и общите данни за обема и структурата на дисертационния труд.

Глава първа на дисертационния труд, озаглавена „Историческо развитие на концепцията за правата на човека и правото на справедлив съдебен процес“, включва три раздела, посветени на основните понятия в доктрината за правата на човека и зараждането и развитието на доктрината за правото на справедлив съдебен процес.

Глава втора на дисертационния труд е посветена на международноправната уредба на правото на справедлив съдебен процес, като в рамките на два раздела са разгледани първоизточниците на правото на

справедлив съдебен процес и съвременните универсални и регионални източници на анализираното право.

Предмет на разглеждане в **Глава трета** са международните юрисдикции за закрила на правото на справедлив съдебен процес, които са систематизирани в два раздела: универсални (Съвет на ООН по правата на човека, Върховен комисар на ООН по правата на човека, Международен съд на ООН, Международен наказателен съд и Международни наказателни трибунали ad hoc) и регионални (Европейски съд по правата на човека, Съд на Европейския съюз, Интерамерикански съд по правата на човека, Интерамериканска комисия по правата на човека, Африкански съд по правата на човека и народите, Африканска комисия по правата на човека и народите и Арабски комитет по правата на човека).

В **Глава четвърта** е анализирано правото на справедлив съдебен процес по чл. 6 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ), като в петте раздела са разгледани приложното поле на чл. 6 от ЕКПЧ, регламентирани в разпоредбата на чл. 6, § 1 гаранции за справедлив съдебен процес, специфичните гаранции по чл. 6, § 2 и 3 от ЕКПЧ и накрая е направен сравнителноправен анализ на гаранциите в българската правна уредба и уредбата в Германия, Норвегия и Англия.

В **Глава пета** са изведени препоръките на дисертанта за усъвършенстване на юридическата регламентация на правото на справедлив съдебен процес в международното право и в българското законодателство.

В **заклучението** са отразени основните изводи от реализираното изследване.

3. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Представеният дисертационен труд показва задълбочени теоретични знания на дисертанта по научната специалност „Международно право и международни отношения“. Ползвана е значителна по обем научна литература, както и съдебна практика на национални и международни

юрисдикции. Стилът на дисертацията е четивен, терминологията е ползвана прецизно (с изключение на изрази „следващите фази на съдебното производство“ на с. 222 и в автореферата на с. 30, тъй като става въпрос за стадии, а не за фази). Споделям оценката на дисертанта относно изведените в автореферата научни приноси. Извън съмнение е, че систематизирането на информацията относно международните актове, уреждащи правото на справедлив съдебен процес и дейността на международните юрисдикции има пряко значение за подобряване на практическата дейност на българските юристи. Дисертационният труд има приносно значение, доколкото представлява актуално монографично изследване, посветено на международноправната уредба на правото на справедлив съдебен процес и на прилагането ѝ от международните юрисдикции, както и на отражението на тази уредба и съдебна практика върху националното ни право и правораздаване. В глава пета са развити редица аргументи, насочени към обосноваване на становищата на автора относно необходимите изменения на българското законодателство, които заслужават обмисляне и насочват законодателя към внимателно обсъждане на всички аргументи „за“ и „против“ едни или други промени в законите, отразяващи се върху правото на справедлив съдебен процес. Заслужават подкрепа предложенията на дисертанта, свързани с регламентирането на по-високи гаранции за независимостта и безпристрастността на решаващия орган.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът има 7 публикации (една под печат), три от които са по темата на дисертацията, а останалите са по свързани с нея въпроси. Публикуването им в сборници от конференции, организирани от Института за държавата и правото при БАН, СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Паисий Хилендарски“, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и ЮЗУ „Неофит Рилски“ свидетелства за достигането им до научната общност в България.

5. Оценка на автореферата

Изготвеният автореферат в структурно отношение съдържа 9 части: въведение, актуалност и предмет на изследването, предмет на изследването, научни задачи на изследването, методи на изследването, научни приноси на труда, практическо значение на изследването, обем и структура на труда и кратко съдържание на труда. В последната част коректно е отразено съдържанието на дисертационния труд в отделните му структурно обособени части.

6. Критични бележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да се отправят някои критични бележки и препоръки. Въпреки че не съм привърженик на стриктното придържане към балансирания обем на отделните структурни части, доколкото по-важно е отделните значими въпроси по дадена тема да бъдат изяснени в цялост, смятам, че в разработения труд би могъл да се избегне огромния дисбаланс в обема на отделните структурно обособени части (първата глава е 15 страници, втората – 51, третата – 31, четвъртата – 104, а петата – 6 страници) чрез преструктуриране на съдържанието. Това би спомогнало и за по-аналитично представяне на информацията, като например изискванията в международните и националните правни актове и съдебна практика относно елементите на правото на справедлив съдебен процес и гаранциите за него се разгледат успоредно, чрез съпоставянето им, вместо последователно във всеки акт. Могат да се отправят някои препоръки от технически характер, напр. относно съдържанието на библиографията – включването на съдебни решения и интернет връзки е излишно, тъй като важно е да са цитирани на съответните места, а не изведени отделно в библиографията. На места се забелязват отклонения от темата – например относно общата информация за основните права; при разглеждането на международния договор, международния обичай и общите принципи на правото като източници на правото; при разглеждането на естеството, начина на формулиране и ролята на правните принципи и др. Би било по-удачно информацията относно приемането, влизането в сила, мястото на приемане на международните актове и тяхното съдържание да бъде включена под линия, а представяното съдържание на международните

договори да е фокусирано по-скоро върху правото на справедлив съдебен процес, вместо общо върху основните права. На някои места се забелязват пропуски при отбелязване на източниците на определени изводи в теорията и практиката, на които се позовава докторантът – напр. на с. 25, с. 204 и др. Могат да се отправят и някои бележки и препоръки по същество. От допълнително изясняване се нуждаят някои от изразените от докторанта виждания – например относно значението на принципа за случайно разпределение на делата – не става ясна тезата на докторанта дали нарушаването на това правило се отразява върху законността на съдебния състав или не, което е от съществено значение за реализирането на правото на защита, предвид разпоредбите на чл. 348, ал. 3, т. 3 от НПК, чл. 281, т. 1 от ГПК и чл. 209, т. 1 от АПК. Дискусионно е обособяването като отделен принцип на този за бързината на процеса, доколкото освен цитираното от докторанта становище на проф. Живко Сталев, че бързината е цел, а не правна норма, следва да се съобразят и формулировките на чл. 7 от ЗСВ, чл. 13 от ГПК, чл. 127, ал. 1 от АПК и чл. 22 от НПК, употребеното в които понятие „разумен срок“ отчита обстоятелството, че бързината не може да бъде самоцелна, а следва да гарантира ефективността на правосъдието, акцентът в което обаче е предоставянето на защита за нарушените материални права. От допълнителни аргументи се нуждаят предложенията *de lege ferenda*, като с оглед публикуването на труда препоръчвам да бъдат обсъдени аргументите „за“ и „против“ отделните предложения, защото становището на дисертанта е обосновано само с аргументите „за“. Например на предложението да се отразява неблагоприятно върху кариерното развитие и върху трудовото възнаграждение на съдии, прокурори и следователи наличието на осъдително решение на ЕСПЧ в резултат на постановени от тях актове биха могли да се противопоставят много сериозни контрааргументи, свързани с поведението на всички участници в процеса, вкл. на лицата, осъществявали функцията по ръководство и решаване в предходни процесуални стадии и етапи (доколкото производството е динамичен фактически състав и крайният акт винаги е обусловен от предходните), както и с обективните условия в организацията на дейността на съдебната власт (напр. възможността за възлагане на експертизи

и преводи при липса на вещи лица и преводачи на национално ниво, възможността за осигуряване на своевременно призоваване и др.) и не на последно място, с ефективността на процесуалното представителство на страната пред ЕСПЧ. Смятам, че от допълнителни аргументи се нуждаят и предложенията относно изменението на НПК.

Направените бележки имат за цел единствено да подпомогнат дисертанта при редакция на представения труд преди публикация и не се отразяват на положителната оценка на обсъжданата дисертация.

7. Заключение

В заключение, смятам, че представеният за защита дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България – показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по специалността „Международно право и международни отношения” и разкрива способности за самостоятелно научно мислене и творчески подход към изследваните теми, поради което изразявам своето положително становище и предлагам на членовете на научното жури да гласуват положително за придобиване на образователната и научна степен „доктор” от Мария Вълкова Христозова.

Член на научното жури:

доц. д-р Екатерина Салкова